

БАНКІВСЬКИЙ КРЕДИТ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

BANK CREDIT IS IN DEVELOPMENT OF SMALL AND MIDDLE BUSINESS IN UKRAINE

У статті розглянуто особливості функціонування малих та середніх підприємств. Визначено особливості банківського кредитування представників малого та середнього бізнесу. Виділено особливі ознаки діяльності малих та середніх підприємств. Досліджено темп зміни кількості підприємств середнього та малого бізнесу, наведено результати діяльності підприємств з розподілом на середні, малі та мікропідприємства, а також надано пояснення такої динаміки. Проаналізовано динаміку та структуру банківського кредитування малого та середнього бізнесу. Досліджено динаміку процентних ставок за банківськими кредитами для малих та середніх підприємств, наданими у національній валюті. Наведено структуру та динаміку банківських кредитів, наданих малому та середньому бізнесу з ознакою належності до бізнес-груп. Зроблено відповідні висновки, надано конкретні пропозиції щодо вдосконалення співпраці банків і представників малого та середнього підприємництва.

Ключові слова: банк, малий та середній бізнес, кредит, фінансові ресурси, відсоткова ставка.

В статье рассмотрены особенности функционирования малых и средних пред-

приятый. Определены особенности банковского кредитования представителей малого и среднего бизнеса. Выделены особые признаки деятельности малых и средних предприятий. Исследован темп изменения количества предприятий среднего и малого бизнеса, приведены результаты деятельности предприятий с распределением на средние, малые и микропредприятия, а также предоставлено объяснение такой динамики. Проанализированы динамика и структура банковского кредитования малого и среднего бизнеса. Исследована динамика процентных ставок по банковским кредитам для малых и средних предприятий, предоставленным в национальной валюте. Приведены структура и динамика банковских кредитов, предоставленных малому и среднему бизнесу с признаком принадлежности к бизнес-группам. Сделаны соответствующие выводы, предоставлены конкретные предложения по совершенствованию сотрудничества банков и представителей малого и среднего предпринимательства.

Ключевые слова: банк, малый и средний бизнес, кредит, финансовые ресурсы, процентная ставка.

УДК 336.7

<https://doi.org/10.32843/infrastructure37-81>

Гаркуша Ю.О.

к.е.н.,

доцент кафедри банківської справи
Одеський національний економічний
університет

Руснак О.О.

студент

Одеський національний економічний
університет

The features of functioning of small and middle enterprises are considered in the article. The special signs of activity of small and middle enterprises are investigational: absence of credit history; low profitability of small enterprises, which reduces their solvency; low requirement in a capital and his fast; inaccessibility of market of the investment crediting. The features of the bank crediting of representatives of small and middle business are certain. In particular investigational rate of change of amount of enterprises of middle and small business, results of activity of enterprises with distributing on middle, small and micro enterprises and explanation of such dynamics is given. A dynamics and structure of the bank crediting of small and middle business is analyzed. Investigational dynamics of interest rates after bank credits for small and middle enterprises, given in national currencies. Resulted structure and dynamics of bank credits, given small and middle business with the sign of belonging to the business-groups, that in same queue influences on profitable part of the state budget of Ukraine, in fact at that rate large enterprises are hidden by the real incomes from own activity. The proper conclusions are done and concrete suggestions are given in relation to the improvement of collaboration of banks and representatives of small and middle enterprise. It is marked that for development of the bank crediting of small and middle enterprises in Ukraine it is necessary at the level of the state to carry out certain measures which would provide the decline of interest rate after credits for a small and middle enterprise. To promote expansion of spectrum of bank services for the representatives of small and middle business, to development of new guarantee charts of financial-credit support of enterprises of small and middle business, to perfect technologies and remote service at crediting of subjects of entrepreneurial activity. A conclusion is done, that for stimulation of development of the bank crediting of small and middle business in Ukraine to use foreign experience, in particular in creation of effective funds of assistance crediting of small and middle business in Ukraine.

Key words: bank, small and middle business, credit, financial resources, interest rate.

Постановка проблеми. Розвиток малого та середнього бізнесу будь-якої країни є запорукою економічного зростання, адже саме представниками малого та середнього підприємництва створюється більша частина валового внутрішнього продукту країн із розвинутими ринковими відносинами, а такі вагомні переваги малого бізнесу, як мобільність, здатність гнучко реагувати на зміни споживчого попиту, раціональна організаційна структура, оперативність в освоєнні випуску нової продукції малими партіями, невисокі експлуатаційні витрати, свідчать про їхній високий потенціал у забезпеченні можливостей подолання наслідків фінансово-економічної кризи, забезпеченні зайня-

тості працездатної частини населення та сприянні економічному зростанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів дистанційного обслуговування відбувалось у працях багатьох науковців, таких як О. Вовчак, В. Міщенко, В. Ромашина, О. Колодізев, О. Донець, Н. Тарасевич, Л. Лукашова, однак є досить багато не вирішених питань у цьому напрямі економічних відносин.

Постановка завдання. Метою статті є виділення основних особливостей діяльності малих і середніх підприємств, дослідження стану їх розвитку, оцінювання ролі банківського кредитування у функціонуванні малого та середнього бізнесу в

Україні, виділення проблем банківського кредитування малого та середнього бізнесу, пропонування шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Важливим фактором розвитку малого та середнього бізнесу є доступність до фінансових ресурсів. Банківський кредит є одним із джерел додаткових коштів, що дає можливість малим та середнім підприємствам безперебійно функціонувати та розвиватись.

Фактично кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з переданням один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності. Ці відносини мають низку характерних ознак, які конституують їх як окрему самостійну економічну категорію, а саме кредит [1, с. 349].

Також у наукових дослідженнях окремо виділена категорія «банківський кредит». Так, у своїх дослідженнях вітчизняні науковці В. Вовка та О. Хмеленко пояснюють категорію банківського кредиту як зобов'язання банку надати позичальнику певну суму коштів у грошовій формі або банківських металів в обмін на зобов'язання позичальника повернути суму основного боргу й сплатити відсотки, комісію та інші збори за її користування. Банківський кредит надається позичальнику на принципах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання [2].

Вітчизняний науковець Ю. Потійко пропонує визначати поняття банківського кредиту як «економічну категорію, котра виражає відносини, пов'язані з акумуляцією власних коштів банку, накопичень від пасивних банківських операцій, тимчасово вільних коштів бюджету, господарюючих суб'єктів і населення, які потім перерозподіляються і надаються позичальникам для використання на принципах строковості, платності, цільового використання та реального забезпечення» [3].

Такі особливі ознаки діяльності малих та середніх підприємств (МСП) впливають на їх кредитні відносини з банківськими установами:

- 1) відсутність кредитної історії;
- 2) низька рентабельність малих підприємств, що знижує їх кредитоспроможність;
- 3) низька потреба в капіталі, його швидка оборотність обумовлює потребу МСБ у «коротких грошах» і мікрокредитах;
- 4) низька рентабельність кредитування МСБ, оскільки надання кредиту пов'язане з певними операційними витратами, розмір яких практично не залежить від суми кредиту;
- 5) недоступність ринку інвестиційного кредитування;
- 6) необхідність страхування кредитів, чим юридично займається банк, а фактично виплата страхової премії шляхом збільшення ціни кредиту перекладається на позичальника, що підвищує вартість кредиту;
- 7) поєднання функцій власності й управління, типове для підприємств малого бізнесу, що означає, що керівником підприємства є його власник, який володіє спеціальними знаннями й досвідом роботи, але досить часто не має економічної освіти й навиків фінансового управління [4, с. 671].

Національне мале підприємництво на сучасному етапі представлене переважно суб'єктами мікропідприємництва, тобто суб'єктами господарювання, що відповідають встановленим значенням таких критеріїв, як середня кількість працівників за звітний період, річний дохід від будь-якої діяльності, балансова вартість активів та чистий дохід від реалізації продукції. Кількість малих та середніх підприємств в Україні часто залежить від економічних умов в країні. Темп зміни кількості підприємств середнього та малого бізнесу в Україні у 2011–2018 рр. показано на рис. 1.

Аналіз зміни кількості представників середнього підприємництва показав, що найбільшого падіння МСП зазнали у 2014 р., коли їх кількість зменшилась на 13,5%. Причиною такої динаміки можна вважати соціально-політичну кризу в країні в цей період. Натомість на 12,5% зросла кількість малих підприємств. Також слід відзначити, що найбільш негативна динаміка спостерігалась у

Рис. 1. Темп зміни кількості підприємств середнього та малого бізнесу в Україні у 2011–2018 рр., %

Джерело: [5]

2011 р., коли під впливом наслідків світової кризи 2008 р. кількість малого підприємництва зменшилась на 22%. З 2018 р. спостерігається незначне збільшення чисельності представників малого та середнього бізнесу в країні.

Рентабельність діяльності підприємств та результат діяльності з розподілом на середні, малі та мікропідприємства у 2010–2018 рр. зображено в табл. 1.

Аналізуючи дані табл. 1, можемо зробити такий висновок: збиток від своєї діяльності отримували підприємства середнього розміру протягом 2013–2015 рр. У цей період їхня діяльність була нерентабельною, а з 2016 р. ці підприємства почали отримувати прибуток. Результатом діяльності підприємств малого бізнесу протягом досліджуваного періоду був збиток, крім 2018 р., коли такі підприємства отримали незначний прибуток, рентабельність діяльності в цей період склала 2,7%. Мікропідприємства, а вони складають до 90% усіх підприємств малого бізнесу, в Україні неефективні, адже протягом 2010–2018 рр. вони отримували лише збитки, а їх рентабельність була від'ємною (-40,2%), однак цей показник необхідно коригувати на іноді навмисне заниження прибутків від господарської діяльності представників МСП.

Важливим у розвитку малого та середнього бізнесу в будь-якій країні є можливість отримати додаткові кошти для розвитку. На фінансовому

ринку з представниками МСП взаємодіють різні фінансові інститути, однак найбільш активна співпраця відбувається між малим та середнім бізнесом і банками. Кредити банків, надані МСБ у розрізі валют і строків погашення за 2014–2018 рр., зображені в табл. 2.

Дані табл. 2 вказують на те, що кредитування МСП відбувається переважно на короткостроковий період.

Необхідним елементом дослідження кредитування малого та середнього бізнесу є аналіз динаміки відсоткових ставок за кредитами, адже саме ціна кредиту визначає, зокрема, доступність кредитних ресурсів. Динаміка процентних ставок за банківськими кредитами, наданими у національній валюті, з 1 листопада 2017 року по 1 жовтня 2019 року подана на рис. 2.

За досліджуваний період (2017–2019 роки) відсоткова ставка за кредитами у національній валюті для підприємств малого та середнього бізнесу була досить високою, коливаючись від 18% до 26%. Дещо вищими є відсоткові ставки за кредитами для суб'єктів середнього підприємництва. Загалом такий показник відсоткової ставки за кредитами пояснюється досить високою обліковою ставкою, яку встановлює НБУ, що є орієнтиром для учасників фінансового ринку, а також значними ризиками функціонування економіки в Україні, плату за які банки включають у вартість

Таблиця 1

Результати діяльності підприємств з розподілом на середні, малі та мікропідприємства у 2010–2018 рр., %

Рік	Рівень рентабельності (збитковості) діяльності підприємств					
	середні підприємства		малі підприємства		зокрема, мікропідприємства	
	прибуток/збиток, млн. грн.	рентабельність, %	прибуток/збиток, млн. грн.	рентабельність, %	прибуток/збиток, млн. грн.	рентабельність, %
2010	30 742,6	2,3	-19 661,4	-5,7	-15 153,3	-13,9
2011	19 244,5	1,2	-10 593,6	-2,5	-10 542,7	-8,0
2012	34 612,0	2,2	-14 748,3	-3,3	-14 538,7	-10,2
2013	-1 567,8	-0,1	-29 420,9	-6,2	-26 561,3	-16,1
2014	-206 223,2	-12,5	-179 297,5	-26,5	-102 300,7	-40,2
2015	-102 769,2	-5,0	-118 194,4	-13,6	-60 119,0	-20,4
2016	15 061,8	0,7	-32 206,8	-3,6	-37 341,4	-11,7
2017	70 105,0	3,1	-20 971,9	-2,0	-29 245,6	-8,0
2018	119 659,9	4,6	31 868,6	2,7	-7 781,8	-1,8

Джерело: [5]

Таблиця 2

Кредити банків, надані МСБ у розрізі валют і строків погашення за 2014–2018 рр., млн. грн.

Рік	У національній валюті				В іноземній валюті			
	усього	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	усього	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
2017	955	496	459	0	2 468	927	1 061	480
2018	1 972	1 117	855	0	1 998	843	739	416
На 1 жовтня 2019	1 214	120	1 094	0	2 094	1 202	545	347

Джерело: [6]

кредиту у вигляді комісій. Як наслідок, кредити для підприємств малого та середнього підприємництва є досить дорогими і не завжди доступними.

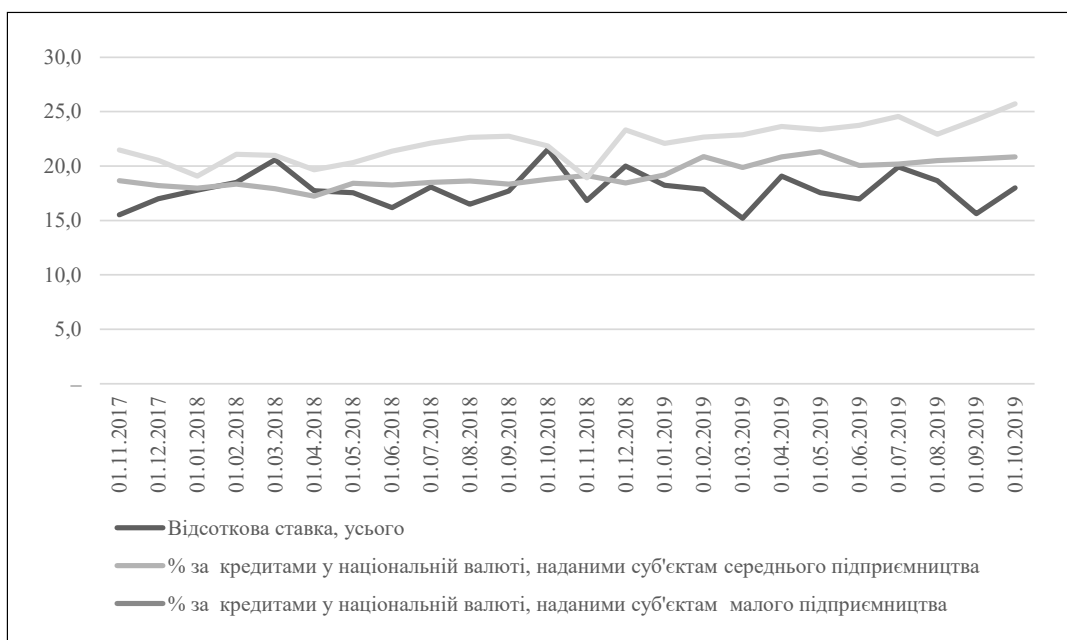
Нещодавно НБУ почав публікувати статистичні дані щодо кредитів великим, середнім, малим та мікропідприємствам – юридичним особам з урахуванням ознак їх належності до певної бізнес-групи (входить до груп пов'язаних контрагентів) [7].

Необхідність розширення статистики кредитування МСП, яка публікується з жовтня 2017 року, пов'язана з існуванням великої кількості позичальників, які формально є невеликими підприємствами, проте насправді входять до структур значно більших бізнес-груп. Структура та дина-

міка банківських кредитів, наданих МСБ, з ознакою належності до бізнес-груп у 2019 р. зображені в табл. 3.

Кредити, надані контрагентам, які є частиною бізнес-групи, у МСП, зокрема, малим підприємствам становлять станом на 1 жовтня 2019 року 64,8%, а кредити, надані середнім за розміром підприємствам, складають на відповідну дату 17,3%. ФОП надаються переважно не пов'язаним з бізнес-групами контрагентам. Водночас ставки за кредитами, наданими пов'язаним з бізнес-групами контрагентам, зазвичай нижчі, а умови вигідніші.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на основі проведеного дослідження можна

Рис. 2. Динаміка відсоткових ставок за банківськими кредитами, наданими у національній валюті МСБ, з 1 листопада 2017 року по 1 жовтня 2019 року, %

Джерело: [6]

Таблиця 3

Структура та динаміка банківських кредитів, наданих МСБ, з ознакою належності до бізнес-груп у 2019 р., млн. грн., %

Дата	Суб'єкти середнього підприємництва			Суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)		
	усього млн. грн.	пов'язані	непов'язані	усього млн. грн.	пов'язані	непов'язані
		питома вага			питома вага	
		%	%		%	%
1 березня 2019 року	1 201	4,5	95,6	1 782	70,6	29,4
1 квітня 2019 року	1 250	16,3	83,7	1 870	68,0	32,1
1 травня 2019 року	1 310	17,0	83,1	1 797	67,9	32,1
1 червня 2019 року	1 288	16,1	84,0	1 973	65,2	34,8
1 липня 2019 року	1 265	16,4	83,6	1 952	66,5	33,5
1 серпня 2019 року	1 241	17,2	82,8	1 962	63,1	36,9
1 вересня 2019 року	1 250	18,7	81,4	2 169	60,9	39,1
1 жовтня 2019 року	1 214	17,3	82,7	2 094	64,8	35,2

Джерело: [6]

зробити такий висновок. Для розвитку банківського кредитування малих і середніх підприємств в Україні необхідно на рівні держави вжити певних заходів, які б забезпечили зниження відсоткової ставки за кредитами для малого й середнього підприємництва, сприяли розширенню спектру банківських послуг для представників малого та середнього бізнесу, розробленню нових гарантійних схем фінансово-кредитної підтримки підприємств малого й середнього бізнесу, вдосконалити технології та дистанційне обслуговування під час кредитування суб'єктів підприємницької діяльності. Для стимулювання розвитку банківського кредитування малого й середнього бізнесу в Україні слід також використовувати зарубіжний досвід, зокрема, у створенні дієвих фондів сприяння кредитуванню малого та середнього бізнесу в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Савлук М., Мороз А., Лазепко І. Гроші та кредит : підручник. Київ : КНЕУ, 2011. 589 с.
2. Вовк В., Хмеленко О. Кредитування і контроль : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 463 с.
3. Потійко Ю. Кредитування підприємств України в перехідний період : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» ; Інститут економіки і права «Крок». Київ, 2001. 19 с.
4. Донець О. Банківська стратегія кредитування малого та середнього бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 670–675.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2019).
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2019).
7. НБУ: 77% кредитів МСБ припадає на бізнес, пов'язаний з великими бізнес-групами. URL: <http://finbalance.com.ua/news/nbu-77-kreditiv-msb-pripada-na-biznes-povyazaniy-z-velikimi-biznes-hrupami> (дата звернення: 25.11.2019).

REFERENCES:

1. Savluk M., Moroz A., Lazepko I. (2011) Hroshi ta kredyt [Money and credit]. Kyiv : KNEU. (in Ukrainian)
2. Vovk V., Khmelenko O. (2008) Kredytuvannia i kontrol [Crediting and control]. Kyiv : Znannia. (in Ukrainian)
3. Potiiko Yu. Kredytuvannia pidpriemstv Ukrainy v perekhidnyi period (2001) [Crediting of enterprises of Ukraine is in a transitional period] (PhD Thesis), Kyiv : An institute of economy and right is "Krok".
4. Donets O. (2015) Bankivska stratehiia kredytuvannia maloho ta serednoho biznesu [Bank strategy of crediting of small and middle business]. Kyiv : Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, pp. 670–675.
5. Derzhavna sluzhba statyky Ukrainy (2019) Kyiv : Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 25 November 2019).
6. Natsionalnyi bank Ukrainy (2019) Kyiv : Available at: <https://www.bank.gov.ua> (accessed 25 November 2019).
7. NBU: 77% kredyativ MSB pryypadaie na biznes, poviazanyi z velykymy biznes-hrupamy [NBU: 77% credits of MSB are on business, related to the large business-groups]. Available at: <http://finbalance.com.ua/news/nbu-77-kreditiv-msb-pripada-na-biznes-povyazaniy-z-velikimi-biznes-hrupami> (accessed 25 November 2019).

Harkusha Yuliya Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Banking
Odessa National Economic University**Rusnak Oleh**Student
Odessa National Economic University**BANK CREDIT IS IN DEVELOPMENT OF SMALL AND MIDDLE BUSINESS IN UKRAINE**

The purpose of the article. Development of small and middle business of any country is the mortgage of the economy growing. In fact exactly the representatives of small and middle enterprise are creating greater part of gross domestic product of countries with the developed market relations. A research purpose is an analysis of development of the bank crediting of small and middle business status in Ukraine. The analysis of world experience enables to come to the conclusion, that small and middle business is the motive institutional sector of economy which provides employment of all layers of population, them social protected and confidence in the future. Stimulation of development of small enterprise is able to be instrumental in the increase of efficiency of functioning of national economy, solution of a number of such social problems.

Methodology. The scientific and special methods of research were used in the article, namely: method of scientific abstractions, methods of analysis and synthesis, method of comparison, tabular method, inductions and deductions, method of coefficients and methods of graphic image, statistical methods.

Results. The features of functioning of small and middle enterprises are considered in the article. The features of the bank crediting of representatives of small and middle business are certain. In particular investigational rate of change of amount of enterprises of middle and small business, results of activity of enterprises with distributing on middle, small and microenterprises and explanation of such dynamics is given. A dynamics and structure of the bank crediting of small and middle business is analyzed.

Investigational dynamics of interest rates after bank credits for small and middle enterprises, given in national currencies. Resulted structure and dynamics of bank credits, given small and middle business with the sign of belonging to the business-groups, that in same queue influences on profitable part of the state budget of Ukraine, in fact at that rate large enterprises are hidden by the real incomes from own activity. The proper conclusions are done and concrete suggestions are given in relation to the improvement of collaboration of banks and representatives of small and middle enterprise.

It is marked that for development of the bank crediting of small and middle enterprises in Ukraine it is necessary at the level of the state to carry out certain measures which would provide the decline of interest rate after credits for a small and middle enterprise. To promote expansion of spectrum of bank services for the representatives of small and middle business, to development of new guarantee charts of financial-credit support of enterprises of small and middle business, to perfect technologies and remote service at crediting of subjects of entrepreneurial activity. A conclusion is done, that for stimulation of development of the bank crediting of small and middle business in Ukraine to use foreign experience, in particular in creation of effective funds of assistance crediting of small and middle business in Ukraine.